

CEL OBERT

Butlletí Trimestral

Núm. 22

Primavera 2024

EDITORIAL

100 anys d'Estellés

Vicent Andrés Estellés, el poeta valencià més important des d'Ausiàs March, va nèixer a Burjassot el 4 de setembre de 1924. Per això, des de ja fa uns quants anys, el 4 de setembre (o al voltant d'aquest dia) a moltes poblacions valencianes celebrem la festa Estellés (un felix invent de Josep Lozano, inspirat per la *Burns Nacht*, que fan els escocesos en record del seu poeta nacional, Robert Burns). I per això, enguany que fa 100 anys del seu naixement, molts valencians de bé dedicarem tot l'any al nostre poeta (com diuen els castellans, *de bien nacidos es ser agradecidos*, i ausades que l'Estellés mereix el nostre agraïment).

ANY 1924 - 2024
ESTELLÉS
als pobles

El CEL vol participar activament en aquesta celebració. Com ja haureu vist al número d'hivern del CEL Obert, hem començat a incloure una *Estellesiana*, una frase de l'Estellés. Però això només és un petit homenatge simbòlic: tindrem present l'Estellés al llarg de tot l'any. Per això, quan l'associació *Profundació Estellés* va llançar el seu projecte **Cent d'Estellés 1924-2024** i quan l'Ajuntament de l'Eliana ens proposa (a nosaltres i a totes les entitats cíviques del poble) participar en la iniciativa de l'Ajuntament de Burjassot **Estellés als pobles**, ens vam sumar amb tot el nostre entusiasme, perquè *Allò que val és la consciència de no ser res si no s'és poble*.

Cinema i República

Una mirada a l'èxit de professionals del cinema espanyol durant la guerra civil espanyola (1936/1939), que va tenir com a destinacions preferents, i per aquest ordre, Mèxic, Argentina i França.

La barraca
(Roberto Gavaldón, 1945)
En aquesta producció basada en l'obra de Blasco Ibáñez, l'equipament incloua entre les 100 milers pel·lícules del cinema mexicà, hi van participar molts dels professionals espanyols exiliats a Mèxic: les actrius Anita Blanch, Amparo Muñoz i Lucrecia Alcázar; l'actor José Berrío; el guionista Paulino Mendi i el músic Francisco Gil.

Setmana Cinema i República

Al voltant del 14 d'abril, com sempre, organitzarem la Setmana Republicana. Enguany la dedicarem a recordar com era el cinema que s'hi feia i què va ser dels directors, actors i actrius, productors, guionistes, fotògrafs i tècnics que s'hi dedicaven, amb una exposició i un seguit d'actes que està comissariant el membre del CEL i gran amant del (i expert en el) cinema Pedro Uris. En aquestes pàgines trobareu el programa d'actes, en el que no faltará, és clar, alguna que altra projecció. Us hi convidem a totes i a tots.

ESTELLESIANES

*No et limites a contemplar aquestes hores que ara venen.
Baixa al carrer i participa.
No podran res davant un poble unit, alegre i combatiu.*

Vicent A. Estellés

A L'ENCALÇ DEL CINEMA

Premis Goya 2024:

Cara a cara

Pedro Urís

Sense pretendre-ho, els premis Goya d'enguany ens han deixat un cara a cara entre dos models de cinema: el gran espectacle que sap tocar totes les fibres conegudes —i catalogades— de l'espectador, amb *La societat de la neu*, de Juan Antonio Bayona, tot un especialista en aquests afers; i el cinema d'autor que ignora qualsevol catàleg d'emocions de la indústria i busca amb sinceritat la sensibilitat i la intel·ligència de l'espectador, *Cerrar los ojos*, de Víctor Erice. La primera arribava amb dotze candidatures i la segona amb onze, totes dues molt per sobre de la resta de participants. El resultat, ja el coneixen, dotze Goyes per a la primera i només un per a la segona, el recollit per José Coronado, en reconeixement a la seua memorable composició d'un personatge impossible: un actor que decideix viure l'aventura del seu personatge i se'n va a la recerca de la dona que aquest ha de trobar a la ficció. Totes dues són bones pel·lícules, sens dubte. El problema és que la primera es queda en això i la segona és una obra mestra.

Víctor Erice pertany a una generació tardana (o segona generació) d'aquest nou cinema espanyol que van iniciar cineastes com Saura, Picazo o Patino. El seu debut va ser el 1969 amb un treball col·lectiu, *Los desafíos*, i la seua trajectòria ha estat assenyalada per l'adversitat, ja que (fins ara) només ha aconseguit concloure quatre llargmetratges: el primer, una llegenda del cinema espanyol, *El espíritu de la colmena* (1973) i, l'últim, la pel·lícula que ara la nostra Acadèmia s'ha deixat pel camí. Entre tots dos, un film amb molts problemes en la seua producció i en el muntatge final, *El sur* (1983), i un altre de caràcter docu-

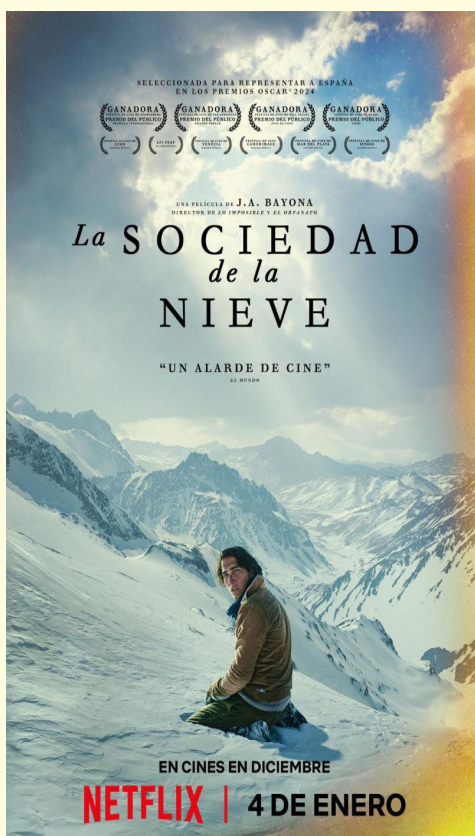
mental, *El sol del membrillo* (1992), amb el pintor Antonio López, un altre artista de tempo semblant al nostre cineasta. Pel camí, alguns projectes frustrats que mai no van arribar a ser.

Cerrar los ojos, film d'alè testamentari, ens proposa una simbiosi entre la vida i el cinema, entre la realitat i la ficció, que desplega un abast emotiu que poques vegades s'ha vist a la pantalla. El cinema, el bon cinema, el millor cinema es teixeix amb emocions, suggeriments, evocacions, reflexions... I aquesta pel·lícula extraordinària en va ben sobrada, de tot això, amb molts fragments —escenes o seqüències— que constitueixen per elles soles una his-

tòria, una emoció, una evocació, una reflexió... Sense anar més lluny, la trobada del protagonista amb l'antiga companya i amant que interpreta de manera sublim Soledad Villamil, tota una pel·lícula en una escena.

El mestre Erice ens convida a comparar, pensar, el cinema i la vida. El seu, però sobretot el nostre, perquè, com passa a les grans obres, les lectures, les reflexions i les emocions acaben sent de cadascú. L'autor s'ha limitat a conduir-nos a l'entrada del nostre propi laberint. Un laberint en què tots els cinèfils de cor trobarem una parada obligada, el moment en què el personatge interpretat per Ana Torrent es retroba amb el personatge a càrrec de José Coronado i exclama: «Soy Ana». En aquell moment vaig sentir la màgia del cinema i el pas del temps com poques vegades a la meua vida. Víctor Erice, el més gran.

Estic convençut que d'aquí uns quants anys aquesta pel·lícula formarà part de la història del cinema espanyol, igual que *El espíritu de la colmena*, i, en canvi, *La societat de la neu* serà poc més que un èxit de taquilla —més ben dit, un *plataformasso*— amb una impecable factura industrial i escasses, per no dir nul·les, sorpreses en el seu metratge. I també, de tots aquests anys, el que romandrà és la miopia d'aquells acadèmics que van apostar per imitar el cinema del germà gran nord-americà (abonant, de passada, el cossiòl de l'Oscar) i van trepitjar l'oportunitat d'inscriure en la seua història una de les grans pel·lícules del cinema espanyol de tots els temps. Com ha escrit un afortunat company en xarxes socials, **l'Erice no necessita per a res els Goya, però els Goya sí que necessitaven l'Erice.**

UN CEL DE DONES

FENT XARXA

MIREIA CANTERO ALMAGRO, *presidenta de l'Associació Feminista Lliures.*

Joventut, bellesa i saviesa

I ara sabreu per què. Té vint-i-set anys, s'ha graduat en Dret, prepara oposicions a l'Administració de Justícia mentre treballa i presideix l'Associació Feminista Lliures.

La fluïdesa de la conversa facilita la comprensió de per què ella va voler estudiar Dret. La resposta fàcil i ràpida: perquè vull ajudar la gent. I impartir justícia és una manera de fer-ho. Ha estudiat a València, a la UV, i es nota que va ser una carrera elegida amb criteri perquè l'apassiona. Se li nota quan parla dels problemes i les dificultats que la judicatura té en aquests moments, però també de la gran responsabilitat que té qui es dedica a aquesta tasca social tan important. I ella desitja formar part de tot eix complex entramat. Jo la veig, l'he vista mentre parlava amb ella, perquè s'ho creu, perquè ho viu i ho transmet.

Però jo havia quedat amb ella per a parlar de feminisme. De per què el feminisme? La resposta, també ràpida: perquè és una manera de defensar la gent. Ho posa en relació. No vol diferenciar. La seua comprensió del món la porta a la dedicació a les necessitats humanes i una d'elles és el feminisme. Un feminisme que, en el seu compromís, inclou tothom. Pensa que és una tasca que ha de ser compartida per dones i homes. Que és una tasca fonamentalment educativa on les famílies tenen una responsabilitat important. I més en aquests moments en què les tecnologies estan fent molt de mal en la gent jove. Fa l'efecte que en molts aspectes s'està retrocedint, co-

mencen a aparèixer sectors socials que volen recuperar el paper de la dona com a "mestressa de casa" en el seu sentit més tradicional –que inclou la dependència econòmica– i, el que és més perillós, es comença a romantitzar aquest concepte. Planteja que l'arrel del problema està en la baixa autoestima que té, en general, la joventut. Perquè, argumenta, les persones segures són persones lliures i no dediquen el seu temps a immiscir-se en altres grups humans. Així, la població masculina també es veu maltractada i pressionada pel món masclista: un home no pot ser sensible, no pot plorar, no pot quedar-se a casa tenint cura dels fills i les filles... En fi, falta d'autoestima. I falta d'informació i formació.

L'Associació Feminista Lliures pretén fer un treball de conscienciació social, mitjançant la campanya Pensant en Femení, dins la qual organitza xerrades informatives, impartides per dones, sobre diferents aspectes al voltant del que significa el feminisme avui en dia. Són mensuals, els dijous, a la Sala Pep Torrent. La veritat és que són interessants perquè t'aporten informació i mirades sobre qüestions com ara: la pornografia, la llei del només sí és sí, la malaltia del papil·loma, el Consell de les Dones...

És una associació que acull tot el món. Incideix que hi ha associacions específiques, com, per exemple, les de dones maltractades, que són fonamentals i necessàries, però què passa amb les dones grans? Amb les dones racialitzades que sofreixen una doble opressió? Amb les persones que gaudeixen lliurement de la seua sexualitat?... En Lliures totes tenen les portes obertes. I també els homes, perquè són la meitat de la població i si no remem en el mateix sentit el vaixell no acabarà de surar, perquè si no deixem que participen estarem fent el mateix que ells han fet, i fan, amb nosaltres i el que aconseguim és que es senten agredits i del que es tracta és que prenguen consciència i comencen, com a homes, a posar en qüestió les actituds inadequades d'alguns homes.

Enguany han aconseguit organitzar la I Fira Feminista de l'Elia, el dia 10 de març, a la plaça del País Valencià, estan molt devanides d'haver-ho fet possible. Proposta que, entre altres, ha vingut plantejada des del Consell de les Dones, on Lliures està molt implicada.

Reconeixent que al món femení les xarxes d'ajuda i de cura existeixen, cal continuar fent molt de treball, a poc a poc, en el dia a dia, delicadament, però amb força, per anar aconseguint un major reconeixement de les dones i el nostre món.

Les idees i els nous conceptes que acompanyen la paraula viva de Mireia continuen surant per l'espai, però aquí ja no caben.

S'obri un nou futur de conversa.

Conxa Delgado Ama

El verset de Pasqua

J. Enrique Martínez Escrivà

Estem vivint en una societat on probablement coneixem els costums festius que poden haver un octubre a Múnic, el colorit festival *Holi* o el que passa al febrer a Rio de Janeiro, per no dir un 31 d'octubre a un poble perdut a l'estat nord-americà de Louisiana, a milers de kilòmetres, com si els tinguérem davant de casa. Ara bé, coneixem els costums festius que tenim realment al costat de casa? Sí, sí, al costat de casa, els del teu poble.

Ara que hem entrat a la primavera, i després de passar en puntetes amb el *triduum sacrum*, entrat al seu colofó amb el Diumenge de Pasqua o de Resurrecció, al nostre poble tenim una manifestació festiva centenària i peculiar, de la qual els primers documents que la testifiquen són d'abans del període republicà, d'una xicoteta representació que podríem classificar com a part del teatre popular valencià, donat que és una representació eixida de les classes populars. Es coneguda de diverses maneres: *l'angelet de l'encontre*, el *Verset de Pasqua*, o simplement *el Verset*, entre altres. El representa una xiqueta o, des de fa uns anys, també un xiquet, vestits amb una indumentària d'angelet, que recita un vers en valencià. Actualment es representa a la cruïlla dels carrers Molí i Major (abans se situava en altres llocs). La trobada simbòlica entre el Crist Ressuscitat i sa mare Maria, culmina finalment amb la declaració de que el poble està en Pasqua, amb un *Visca la Pasqua Florida!* i una solta de coloms i un gran colorit de focs artificials i al·leluies (paperets de colors amb versets que parlen de la festa i de les persones que l'han administrat eixe any).

Esta manifestació festiva o teatral és, per a molta gent que viu a l'Eliana, totalment desconeguda més enllà del casc històric, on la tradició s'ha mantingut gràcies a unes poques persones que han anat agafant el testimoni any rere any.

Sempre arrelada a les clavariesses de la Mare de Déu dels Dolors, conegudes col·loquialment com les doloroses, que eren les encarregades de fer recerca pel poble per a veure quina era la nena idònia per a la representació, la qual, una vegada trobada i elegida, es porta davant la persona que li ajudarà a recitar dit vers. A dia de hui, i des de fa molts anys, l'encarregada és Lolín Marco. Antiguament es té constància que eren les mestres de l'escoleta. I també va ser Lluís Escrivà el *tio Mestrillo* (que va ser el primer alcalde en democràcia del nostre poble) l'encarre-

gat d'assajar el verset. També Paco Coll va ser l'encarregat de recopilar i adaptar versets de pasqua al valencià, donat que durant el període dictatorial es realitzava en castellà. És gràcies a totes estes persones que podem gaudir encara d'este xicotet patrimoni immaterial propi del nostre municipi, i que hem de salvar.

El més curiós de tot açò és que, si per a molts es desconeix, més desconegut és el fet que esta bonica tradició la compartim històricament amb els pobles de l'antic camí de Llíria. Així és, este patrimoni cultural immaterial és compartit

amb La Pobla de Vallbona, que en fa un a l'església de Sant Jaume, i un altre a les Ventas. També compartit amb el poble de Benissanó que ho realitza a la plaça de l'església junt al Castell, i també es representa dintre de l'església arxiprestal de Llíria. Costums festius compartits que de segur han de tindre una relació històrico-cultural, un patrimoni immaterial que encara mantenim i que pocs sabem o coneixem i això que ho tenim a pocs kilòmetres de casa.

És el que ens queda d'una setmana santa on la tradició valenciana era més la visualització i representació dels personatges que formaven part de la passió, que no de la

tradició penitencial que ve marcada des d'altres territoris de l'estat i que es va imposar en certs períodes de la nostra història. Encara que hi tenim diversos exemples, com els que ens trobem a la setmana santa marinera, que encara mantenen esta tradició valenciana popular.

Cal destacar que al territori valencià la Pasqua sempre s'ha relacionat amb una festa campestre, a l'aire lliure, amb els seus tres dies (encara que, ara sols ens en queden dos), d'expansió, i bullícia, de contacte amb la natura florent. En definitiva el costum valencià ha estat més donat a les extraversions pasquals que no a la penitència quaresmal.

LA GRAMOLA

Primavera, Margalida i el Sol

Jaume Martínez Bonafé

Pot ser que siga un tòpic gastat, pot ser la influència naïf del relat infantil, però dic *Primavera* i se m'apareix la paraula *Margalida*. I, a la paraula, l'acompanya la memòria social del primer moviment ecologista i antinuclear del País Valencià: *Margalida i altres herbes, col·lectiu contra tota forma de pol·lució*. Un grup del qual puc sentir-me orgullós d'haver contribuït a fundar i al qual Josep Vicent Marqués, un altre dels seus fundadors, va dedicar un sentit capítol en el llibre *Tots els colors del roig*. A les nostres performances les acompanyava una cançó d'All Tall, *Nuclears, no gràcies*: La clavaran a Cofrents / si és que remei no li'n poses, / com són grosses, n'entren poques, / si en vols més, para el cabàs. Cançó de l'emblemàtic àlbum *Quan el mal ve d'Almansa*, amb portada del pintor Manolo Boix.

A *Margalida* és una altra cançó de la memòria col·lectiva que, abans que primaveral, ens acosta al fosc i llarg hivern de la dictadura. Un colpidor poema que el cantautor Joan Isaac dedica a la companya sentimental del jove anarquista Salvador Puig Antich, executat a la Presó Model de Barcelona: I que amb aquesta cançó / reneixi el seu crit / per camps, mars i boscos / i que sigui el seu nom / com l'ombra fidel / que és nostra tothora.

Per tornar al sol de Primavera us propose una de les meues cançons preferides de The Beatles: *Here Comes The Sun*, de l'àlbum *Abbey Road*. I, si no fos per l'abismal distància social, semblaria que George Harrison, autor d'aquesta optimista cançó, li estiga dient a Margalida Bover, la núvia de Puig Antich, també destacada militant ecologista: *Little darling, / It's been a long cold lonely winter. / Little darling, / It feels like years since it's been here. / Here comes the sun. / Here comes the sun.*

Una interessant versió en català és la interpretació col·lectiva que amb el títol adaptat de *Ja surt el sol*, realitzen tots els i les artistes que participen en el disc de *La Marató de TV3 de 2008*.

Enllaços: margalida Joan Isaac

<https://youtu.be/7Gzsv-PK0cY?si=ND7Qj6aIGMNan0ph>

La Marató de TV3 de 2008 - Ja Surt el Sol - videoclip col·lectiu https://youtu.be/y4WBMKS0BDY?si=i_B7VU-ba8KuvrlZv

Beatles. Here comes the sun <https://youtu.be/GKdl-GCs-NJ0?si=vdrEbmQuLQQU-fMK>

Al Tall "Nuclears? no gràcies" <https://youtu.be/54j44s9Bs9Y?si=9R7mdtdYK7fES4QB>

LA POLTRONA

DE LLEGIR

Lorena Barrosa

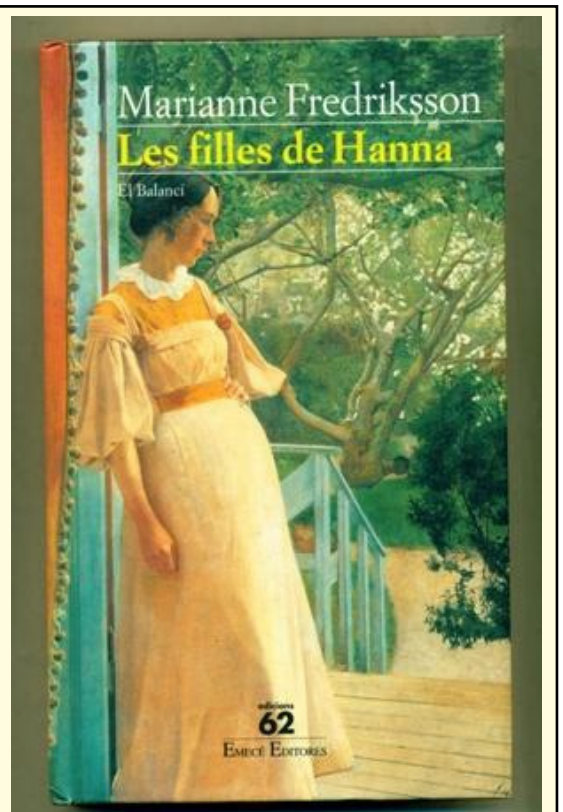
Les filles de Hanna

de Marianne Fredriksson

Traducció de Pep Julià. Editorial El Balanci

Aquesta història, protagonitzada per tres dones de la mateixa família: iaia, mare i filla, s'inicia l'any 1871 i arriba fins als nostres dies. Història del desarrelament i de les contradiccions que va significar per a milers de famílies el fet d'abandonar l'antiga societat agrícola per integrar-se a l'emergent i dura societat industrial, que va comportar tot un canvi de valors i de maneres de viure. Més endavant, les posteriors generacions intenten trobar el seu lloc reflexionant sobre els fets que han hagut de viure i, concretament, posant l'accent en la seua condició de dones.

REFLEXIONS SOBRE "MAESTRAS" EN LA HISTÒRIA DE L'ART

Aprofitem el mes de març per a continuar recordant i posant en valor la llarga lluita pels drets conquistats de les dones, un dia, un mes de reivindicació... quant temps li podríem dedicar?

Encara queda molt camí per recórrer.

Dins l'àmbit artístic tampoc no s'ha aconseguit encara, a hores d'ara, equiparar en igualtat. Malgrat seguir en l'esforç, no fa tant de temps que s'intenta.

Recordem que la primera exposició històrica dedicada a dones artistes, va anar en 1976 amb la mostra *Women Artists: 1550-1950*, a Los Angeles.

Encara avui sona com un mantra la pregunta *Per què no hi ha hagut moltes dones artistes en la Història de l'Art?*... doncs, sí que n'hi van haver...

LLúisa Vidal. *Les mestresses de casa*, 1905

La mostra expositiva *Maestras* que va finalitzar el mes passat al Museu Thyssen, va reunir diverses obres d'aquelles dones artistes, creadores de la Història de l'Art, això sí, sempre en referència a l'Art Occidental.

Diversos blocs temàtics, separats en clau de relats

feministes, parlant de maternitats, de visions de dona, de gèneres artístics, moltes vegades relatats en biografies literàries i *biopics*, tantes vegades recorreguda.

Abordant qüestions importants per a l'univers femení dins les arts plàstiques... parlar de germanor, de complicitat entre dones, de sororitat, estava molt present com a fil conductor de tota l'exposició.

Dones que parlen de dones, de complicitats, d'espais col·lectius, també d'intimitat, de tasques compartides, gestos que accentuen la proximitat, l'afectivitat, mirades i mans còmplices en un discurs compartit de suport mutu.

Marie Periet. *Les Bugaderes*, 1882

Reyes Belvis

Las dos hermanas, de María Blanchard, en la qual s'entrellacen en una abraçada de complicitat, la pintora cubista ens retorna les mirades de les dues joves.

La tertúlia de *Somnis*, de Helene Funke, pintora expressionista.

En el capítol de *Maternitats*, sempre ens quedarà una magnífica Mary Cassatt, amb un relat des del tedi de xiquets ben

María Blanchard, *Las dos hermanas*, 1921

atesos, potser molt més del que reflecteix la maternitat d'Anne Archer o Paula Modersohn on la maternitat deixa de ser idíl·lica per a transmetre no sols el moment gojós d'aqueixa interacció mútua entre mare i fill, sinó també el sacrifici que significava ser mare.

Ressaltar l'obra de l'escultora pacifista Käthe Kollwitz, que ens va fer partícips del seu dolor, de la pèrdua del seu fill en el bel·licisme més cruel de la guerra i que transfereix

Mary Cassatt. *Desdejuni al lit*, 1897

aqueix dolor en una plasmació de Pietat contemporània.

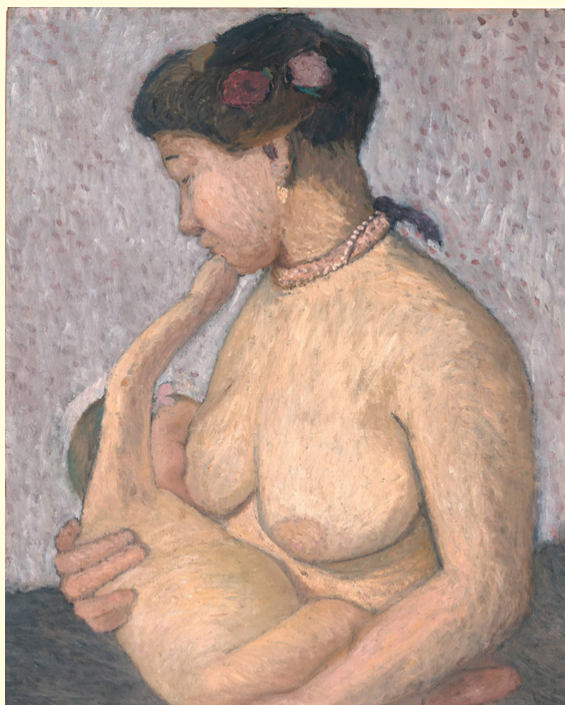
Finalment, ressaltar el bloc de dones que es revelen, algunes d'elles van gaudir de reconeixement i èxit artístic, per la qual cosa van arribar a ser professionals i a tenir solvència econòmica, que crearien societats d'autores, rebrien encàrrecs i comptarien amb el suport de mecenes, col·leccionistes i comitents, això sí, quasi tots masculins.

Per això són tan importants els autoretrats d'aquestes artistes, en les quals es reflecteix la consciència d'elles mateixes, la seua voluntat d'afirmar-se com a autores.

No es pretén fascinar l'espectador quan mira aqueixos autoretrats, el que es pretén és comprometre la nostra mirada, traspasar-nos, aqueixa és la seua manera de mostrar resistència, de rebel·lia, el poder dir, *soc ací i ara, però, hi he estat sempre, miram!!!*

D'això se'n diu el *Poder de Medusa*, el desobeir, poder dir, no estem quietes, estem vives.

Front al model hegemònic d'una feminitat prescrita i dirigida sobre la base de rols i estereotips ancestrals sorgeixen noves visions per a construir nous paradigmes i produir noves maneres de mirar, desmuntem el vell relat i recomponguem-ne un de nou perquè el nou espectador pugua aprendre a situar-se en el lloc de Medusa.

Paula Modersohn-Becker. Maternitat, 1906

Una mostra de dones artistes molt necessària, reconegudes com hem dit en alguns casos i oblidades en uns altres. Però ens podem continuar fent una pregunta: *per què, quan parlem i reivindicuem la presència i el reco-*

neixement de les dones artistes en els manuals de la Història de l'Art, gairebé sempre es fa referència només a l'Art del món occidental?

Molt ens queda per aconseguir. Situar la dona artista en la Història de l'Art dins la igualtat i sense comparacions patriarcals és una cosa que ja s'està aconseguint. La Història de l'Art, però, és molt més, no sols és art occidental i blanc.

Entrem en un altre àmbit, més enllà, en un altre camí, el de reivindicar l'art sense fronteres, sense racisme, fins a aconseguir una Història de l'Art Universal i en igualtat.

EL CELET: contes per a Infants

EL NEGRE GAT DE LA BRUIXA POMETES

- Conte en vers -

Text, *Vicent Córcoles* - Dibuix, *Joana Galdón*

Què li passa a Bernat,
el negre gat de Pometes,
que va pel carrer botant
i els ulls li fan estrelletes?

Un gat tan poregós
que mai se separa d'ella!
Primer, es caigué en el pou,
després va trencar els ous
i, al final, acabà en la paella.

Ai! I és que el pobre gatet
s'ha amagat en el rebost
entre botelles de llet
jugant com un pardalet
ha remenat entre els pots.

Ha trencat les cassoles
que de potingues són plenes;
ha escarbat dins les olles,
i s'ha begut les ampolles
amb el sofre i les herbes.

Terrines de vidre trencades,
cassoles de fang desfetes...
Enmig de grans bafarades
al gat li fan marejades
i al cap li sonen trompetes.

Pometes s'enrabia amb el gat
i li aplica un bon encanteri:
en rata transforma al Bernat
-Per sempre estaràs turulat!
Si pots, desfés el misteri.

EL RACÓ DE LA FORMIGA

EL MILLOR ESCRIBÀ, FA UN ESBORRALL *Victor Iñúria*

Així m'ho ensenyaren essent menut, dient-me que, qualsevol pot "Ficar la Gamba", creient-se superior, com els qui dirigeixen la nostra Societat, la general i la local, creient que ses decisions són les millors, tot i que, els ciutadans, "Patim" les seues conseqüències, assumint que, "Allò fet, fet està".

XIMPLERIES D'UN IRRESPONSABLE.

Jo, com tot fill de veïna, tinc bastants ximpleries en el meu haver, tant poc desitjables de recordar, com les divertides, vistes amb perspectiva de temps, com la que em va ocórrer l'any 1959, quan treballava com a manobre en les obres del Camí Vell del Grau.

Havia d'alçar-me a les 6.30 del matí, caminar el carrer de Pelayo, agafar dos tramvies, (Circumval·lació i el de l'Avinguda del Port), fins arribar a l'obra, començant el treball fins a les 5/6 h. de la vesprada, tornant a casa amb els mateixos transports.

Ja havia començat els estudis a distància d'Aparellador, acumulant somni durant tota la setmana, fins que un dia, el cap de la meua secció, em va proposar comprar-li el seu velomotor, perquè volia comprar-se una moto gran.

L'empresa em va prestar els diners, que vaig anar retornant a poc a poc, descomptant-los de la meua "Setmanada".

Era una velomotor "Super BH-Velosólex Orbea", que

em permetia estalviar quasi una hora en els desplaçaments (Podent dormir una hora més).

El primer dissabte en què vaig disposar del velomotor, vaig portar a la meua núvia, fins a les pistes d'aterratge d'avions militars, prop de Manises, veient les maniobres aeronàutiques durant una estona.

En voler tornar a casa, vaig intentar posar en marxa la moto, però no em responia, amb el consegüent esglai i preocupació, per com tornar des d'allí.

Vaig veure que a l'altre costat de la carretera hi havia una gasolinera, i creuàrem a demanar ajuda.

Un senyor estava repostant sa moto, i en explicar-li el succeït, em va preguntar:

Has comprovat la bugia?

Perdó, Què és la bugia?

Home, la bugia de la moto, per a veure si hi ha perla.

Perdone, Perla en una moto?

L'home no sé si va somriure, o es va partir de riure, i em va demanar:

Dona'm la clau de bugies.

I això què és?

Mare meua!

Però com t'atreveixes a viatjar amb la moto i la núvia, sense tindre ni idea ?

Eres un atrevit inconscient.

Aquell home, mostrant una paciència infinita, va traure del seu maletí la seua clau de bugies, mostrant-me-la primer, i col·locant-la sobre la meua bugia, la va descaragolar dient-me:

Això és la Bugia, i esta boleta entre els dos terminals, és la "Perla", que en connectar-se, impedeix el "Salt d'espurna", no permetent la ignició de la gasolina, i el motor no camina.

Molt agraït, em vaig acomiadar, tornant a casa una vegada eliminat el risc i l'esglai.

MORALITAT: Ximpleries, no iguals però també irresponsables, cometen els "Sabuts" que fan el que en acabant ens "Engolim" tots.

REPÚBLICA

Organització de l'Estat en que la màxima autoritat és triada pels ciutadans o pel Parlament per a un període determinat. El terme república va ser encunyat per primera vegada l'any 500 a. C. a Roma. A Espanya hem tingut dos períodes republicans.

La Primera República espanyola va estar vigent des de la seua proclamació per les Corts l'11 de febrer de 1873, fins al 29 de desembre de 1874 quan el pronunciament del general Martínez Campos va donar lloc a la restauració de la monarquia borbònica.

La Segona República espanyola, va existir a Espanya entre el 14 d'abril de 1931, data de la seua proclamació, en substitució de la monarquia d'Alfons XIII, i l'1 d'abril de 1939, data del final de la Guerra Civil, que va donar pas a la dictadura franquista.

La Tercera República espanyola segons pronòstics està prevista per a l'an

Actes commemoratius de la República

l'Eliana, ABRIL '24

11 DIJOUS

19.00 h Sala Almudena Grandes
(Nou Espai) Centre Sociocultural
Entrada lliure fins completar aforament

Inauguració Exposició
"Cinema i República"

A càrrec de **Pedro Urís**
De l'11 al 19 d'abril de 2024

Projecció Pel·lícula
"Tierra y Libertad"

Amb la presència de l'actriu Rosana Pastor

14 DIUMENGE

A partir de les 11 del matí
Passeig Secondo Baldín
Esmorzaret republicà

Emporta't l'entrepà i la beguda i esmorzarem fent comboi republicà.

16 DIMARTS

19.00 h Sala Almudena Grandes
(Nou Espai) Centre Sociocultural
Entrada lliure fins completar aforament

Conferència

"Cinema, República i Educació"

Ponent: **Jaume Carbonell Sebarroja**

18 DIJOUS

19.00 h Auditori Municipal
Entrada: 3,5€/Reduïda: 2,5€
www.elientrada.es

Cinema

"El maestro que prometió el mar"

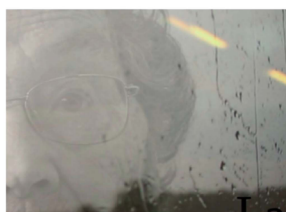
NRM 12 anys. 105 min.

Direcció: **Patricia Font**. Guió: Albert Val.

Intèrprets: Enric Auquer, Laia Costa i Luisa Gavasa.

Inspirada en la vida d'Antoni Benaiges.

19 DIVENDRES

19.00 h Sala Almudena Grandes
(Nou Espai) Centre Sociocultural
Entrada lliure fins completar aforament

Cloenda Setmana República

Projecció del curtmetratge

"La voz queda" de Laura Pérez Gómez

Actuació del grup Dissonants

Cançons que ens acosten a l'època.

Col·laboren

Organitzen

COSES DEL NOSTRE POBLE

UN MONSTRE ARRIBA A L'ELIANA

Santo Gil / Vicent Rubio (cronista oficial)

Allà pels anys seixanta del segle passat, la nova i moderna Eliana estava formant-se. Les antenes de televisió anaven brollant per les teulades i moltes cases començaven a tindre telèfons. Llavors només en tenien tres xifres. El meu era el 332 i calia cridar a la centraleta, que estava on ara és el *reten* de la policia, perquè l'operadora connectara amb el número sol·licitat.

Els carros tirats per mules o haques eren el mitjà de transport dels treballadors de les hortes que envoltaven l'Eliana. Hi havien ramats de corders que omplien de cagarrutes els carrers en tornar als seus corrals al capvespre. I algunes cases en tenien vaques i venien la llet recent munyida. L'Eliana despertava a la modernitat, però no es llevava de damunt l'olor de poble rústic.

Per això, l'aparició d'una gran eruga mecànica amb 160 pates en forma de rodes transportant una maquinària enorme va causar estupor i gran expectació al seu pas pel poble.

El mayor autotransformador trifásico, construido en España para 375.000 kilovatios y 400.000 voltios, ha sido transportado hacia Santurce por la carretera de Ortuella, en Vizcaya. Han sido necesarias 160 ruedas en el remolque para trasladar este monstruo mecánico y luego embarcarlo hacia Valencia. Será instalado en la estación de La Eliana. (Foto Fiel.)

S'estava posant en marxa la gran subestació transformadora d'electricitat molt prop de Benaixéver, però en terme de l'Eliana. La que tots coneguem ara com la Central Elèctrica. Perquè poguera funcionar feia falta un enorme transformador que es va construir al poble basc d'*Ortuella* per la factoria General Elèctrica Espanyola. La maquinaria pesava 180 tones i per a traslladar-la fins al port de Santurce va necessitar una fenomenal plataforma amb 160 rodes. Els periòdics de l'època la descrivien com *un monstre de 160 rodes*. Un equip d'enginyers i tècnics va tindre que reforçar i ampliar les carreteres per on el monstre devia de passar. Un vaixell grua transportà el transformador fins al port de València i des d'allí, també reforçant els camins per on el llarg camió havia de passar, avançant lentament a 7km/h, arribà finalment a l'Eliana.

Era l'any 1966.

Quan la central estigué en ple funcionament distribuïa —i continua distribuïnt— electricitat fins a França i altres pobles llunyans.

Molts, encara recorden la vinguda d'aquell monstre mecànic al nostre poble allà pels anys seixanta del segle passat...

ESPAI BIBLIOTECA BPM

Estem en primavera, temps de canvis i renovació. I nosaltres, ben aviat, ens retrobarem en la remodelada nova Biblioteca.

Però mentre preparem el trasllat, les activitats no paren: el 21 de març vam celebrar el Dia Mundial de la Poesia omplint un any més el poble de poesies; enguany van ser les de Vicent Andrés Estellés les que es llegiren als aparadors dels comerços participants.

Per a les famílies, un taller de poesia infantil, impartit per M.ª Carmen Sáez Lorente, autora de *Versos retrobats*.

S'ha posat en marxa el nou **Club de Lectura en Valencià** inaugurant-se la primera sessió amb la lectura i cometaris del llibre *Dones d'aigua, hòmens de fang*, de Toni Cucarella. Si encara no us heu apuntat, vos ho recomanen. Descobrireu autores i autors, tindreu l'oportunitat de parlar en valencià i, a més a més, fareu noves coneixences. La pròxima trobada està prevista per al 25 d'abril.

Atentes i atents a les novetats que seran moltes esta primavera. Anirem informant en les xarxes. Vos esperem i vos necessitem per continuar donant sentit a la nostra feina.

Totes les ajudes i propostes seran benvingudes.

MAGISTER DIXIT

*Amb aquests coneixements, què es podia esperar de nosaltres?
Si encara no saben, senyora, què serem quan siguem grans.
Fills d'un temps, fills d'un país orfe.*

Joan Manuel Serrat

RUTES CULTURALS

XÀTIVA - II Text i fotos *Vicent Julià*

Construïda a finals del segle XVII i principis del XVIII, servia de dipòsit a la neu-gel procedent de les properes caves de la Serra de Mariola.

Museu de l'Almudí, Antiga llotja del blat, segle XVI, podem veure nombrosos vestigis de la història de Xàtiva, des del Paleolític fins a l'època d'Al-Andalus.

Museu de Belles Arts, ubicat a la Casa de l'Ensenyança, edifici del segle XVIII, acull aquest museu, amb obres de Ribera, Goya, Vicente López, Santiago Rusiñol, Benlliure, Antonio Miró i molts altres; exposa també destacades peces escultòriques i de pedreria. Cal ressenyar l'icònic retrat de Felip V, invertit de cap per avall, en venjança per haver ordenat l'incendi de Xàtiva el 1707.

Un recorregut per l'interior de la població ens mostrarà la importància d'aquesta en totes les èpoques, els seus carrers, places, fonts, cases senyoriales. El nucli antic va ser declarat Conjunt Históricoartístic el 1982.

Entre els seus monuments més representatius trobem:

El Castell de la Costurera o de Bollet, fortalesa d'origen musulmà, reformat després de la reconquesta cristiana, situat sobre un turó a 759 metres, destaquen dues torres situades al nord, una cúbica d'origen àrab i una semicircular adossada a la muralla d'origen cristià, restes de diferents èpoques.

La Seu o Col·legiata de Santa Maria (S. XVI-XX) d'austera construcció, edificat sobre una antiga mesquita; a l'entrada al temple per la porta principal, figuren dues estàtues de Bronze dels Papes Calixt III i Alexandre VI, a l'altar Major hi figura una obra de Ventura Rodríguez, arquitecte molt important del neoclàssic espanyol; presideix el prevere una obra de la Mare de Déu de la Seu, de Mariano Benlliure, al seu interior es pot visitar el Museu Col·legial, amb important col·lecció d'art sacre i destacades pintures i orfebreria gòtica, es pot pujar al campanar de 60 metres i 180 esglaons, des d'on observarem una vista esplèndida de la ciutat. Declarat el lloc de Bé d'interès Cultural.

HOSPITAL MAJOR DE POBRES

Hospital Major de Pobres (S. XV-XVI), seu de l'Espai Borja, icon de l'arquitectura valenciana de l'època, fundat com a hospital reial per Jaume I el 1244, barreja d'arquitectura gòtica amb primícies del renaixement. L'edifici va ser afectat pel saqueig i incendi el 1707, reconstruït a primers del segle XVIII,

La cava de gel o nevera del Castell, ubicada a pocs metres de la població, al vessant Nord pujant al castell a la dreta del camí, de fàcil accés, excavada a la roca de 10 metres de diàmetre i uns 12 de profunditat, de forma circular, coberta per una volta rebaixada de maçoneria, així com les parets perimetrals rodones

Així com les ermites de Sant Fèlix (S. XIII); de Sant Josep (S. XVIII) i de Santa Anna (S. XVI); l'església de Sant Pere (S. XVII); la de Sant Francesc (S. XIV); la porta gòtica dels Trinitaris (S. XV), la casa natal del papa Alexandre VI (S. XVI); la Casa d'Alarcón (S. XVIII) o nombrosos palaus urbans de la noblesa setabense, de diferents èpoques.

A l'Oficina de Turisme, es pot contractar (excepte els dilluns), visites guiades a diversos llocs com la visita guiada dels Borgia i la seva història, visitant la Col·legiata de Santa Maria, i museus de la Ciutat, o Visita a les Torres, Coves i llegendes de Xàtiva, la visita al Castell, visites guiades pel centre històric i d'altres.

Podem fer una ruta circular de senderisme a la Cova Negra, visitant la cava de neu i el Castell, al camí d'aquest gaudirem d'una vista panoràmica aèria de la ciutat des del mirador de Bellveret, on s'ubica una escultura de bronze de considerables dimensions Arc Daurat, dedicada a la pilota valenciana, obra del Manolo Boix.

Gastronomia: Recomanem degustar el plat típic, arròs al forn, sense oblidar les diverses modalitats dels arrossos: caldós, fesols i naps, blanquet, paella. Per postres els clàssics dolços de la comarca: l'arnadí i l'almoixàvena, el primer té com a base la carbassa i el segon un dolç de procedència musulmana, elaborat amb farina, mantega de porc, ou, sucre i canyella, típic a la població, tradicionalment es preparava per dijous de carnaval, avui dia es pot degustar a les pastisseries de la ciutat.

Té un ampli repertori de diverses categories d'hotels, cases rurals i restaurants.

COLEGIATA DE SANTA MARIA

A visitar:
Desembre: El pessebre monumental instal·lat a l'Albereda Jaume I del 5 de desembre al 7 de gener, amb entrada gratuïta.
Agost: la Fira de Xàtiva o d'Agost, privilegi atorgat per Jaume I l'any 1250, se celebra a l'agost entre el 15 i el 20.

Mes informació:
Tourist info Xàtiva: <https://www.comunitatvalenciana.com/es/valencia/xativa>

Xàtiva: <https://xativaturismo.com>

Doncs,
un quiosc bar al parc
no estaria gens mal...

LES NOSTRES PARAULES

FER PEUS Pasqu Martínez

Arriba la primavera i una recorda com esperàvem l'arribada de les festes, Falles i Pasqua, sobretot aquesta última, eixir amb la colla a jugar i a berenar i allà a fer equips, uns contra altres, i com triaven l'equip? Doncs, fent peus, i, clar, em pose a buscar informació i què trobe?

Primer que el verb fer deu ser el més usat en tot el nostre domini lingüístic. Al Diccionari de sinònims i frases fetes hi ha més de 1000 entrades amb aquest verb.

El Diccionari normatiu valencià diu: Fer Peu (en l'aigua): tocar el fons amb els peus i, alhora poder mantindre el cap per damunt de la superfície de l'aigua.

Fer peus: Tocar els peus en terra quan estàs dins l'aigua del riu o de la mar. "Vés amb compte amb la mar, que és molt trai-

dora; si no fas peus, torna a la vora" Castellà: *hacer pie*

El Diccionari dels esports aquàtics diu: Fer peu: Cometre una falta consistent a tocar el fons de la piscina amb un o dos peus mentre es juga.

En altres diccionaris he trobat la definició de fer peus buscant la paraula peu, que també en té nombroses accepcions.

Pel que fa a l'ús de la tria de companys de jocs, a Amposta he trobat un joc tradicional que explica allò de fer peus, es diu "Xafo, pela i duro". El fan dos xiquets/es separats uns metres. Avancen ajuntant els peus punta i taló i diuen: "Xafo, pela i duro" Qui aconseguix xafer a l'altre comença la tria.

A Xàtiva es deia "munta i cap" quan quedava poc espai entre els peus, si cabia, triaves tu, si no triava l'altre.

A l'Eliana també es feia així la tria de companys de joc, segons deia el Paco Coll a l'escrit "Noms amagats pel meu poble", per a falles del 2015.

<https://www.avl.gva.es/lexicval/> - <https://www.termcat.cat/oc/diccionaris-en-linia/155/fitxa/MTkxMDg2OA%3D>

<https://www.amposta.cat/ca/registre/els-jocs-tradicionals> - <https://www.festadelmercat.cat/amposta/jocs-tradicionals/>

CEL OBERT Primavera 2024 - EDITA: Centre d'Estudis Locals de l'Eliana (CEL) - CIF: G-97 358 113

celdeliana@gmail.com - www.celdeliana.com - www.celdeliana.com/2024primavera - Tel. 678 57 80 17

CONSELL DE REDACCIÓ, Rafa Desco, Conxa Delgado, Pasqu Martínez, Robert Fuster, Janto Gil.

COL-LABOREN: Reyes Belvis, Jaume Martínez, Pedro Uris, Lorena Barroso, Vicent Julià, Biblioteca P. Municipal, Víctor Iñurria, Vicent Rubio, Vicen Córcoles, Joana Galdón, J. Enrique Martínez

ASSESSORS LINGÜÍSTICS: Robert Fuster - Pasqu Martínez

Maqueta edició paper, Janto Gil - Maqueta edició digital, Robert Fuster - Coordinada, Janto Gil

Si voleu participar, proposar o ser membres del CEL, només heu de posar-vos en contacte: celdeliana@gmail.com - tel: 678 57 80 17